

1740 Meijelse koperketelhandelaar in Bruchhausen-Vilsen

Op dinsdag 9 februari 1740 werd in de kerk van St. Cyriakus de Martelaar in Bruchhausen-Vilsen bij Bremen een bijzonder huwelijk vastgelegd.

De pastor noteerde in het kerkelijk register: *'der Kupferkesselhaendler Cordt Johann Bollen alias Jantzen, kath. Religion, aus Meijel in Brabant heiratete am 9.2.1740 Anna Catharina Segelken, Bauerntochter aus Bruchhausen-Vilsen'*.

Dat de pastoor meende dat Meijel in Brabant lag, zegt misschien meer van de aardrijkskundige kennis van de bruidegom dan van die van de pastoor. Of was het niet eens opvallend, omdat men koperketelhandelaars en teuten niet verwachtte uit Limburg, terwijl Brabant veel compagnieën van deze trekkers kende.¹

Cordt Johann Bollen alias Jantzen in Vilsen

Maar wie was die Cordt Johann Bollen uit Meijel, die in het toen hoofdzakelijk boerendorp Vilsen, zo'n 35 km ten zuiden van Bremen, terecht gekomen was? Anders dan toen is Vilsen nu een kern met zo'n 6000 inwoners, met oude vakwerkhuisen, met een

aantrekkelijk wandelgebied, met enige hotels, met een spoorwegmuseum en aandacht voor kunst.

Tijdens de zoektocht naar haar voorouders kwam Maria-Luise Stolp uit bij de man uit Meijel. Hij zou haar oudovergrootvader zijn, dat is zeven generaties terug, terwijl zijn achterkleinkind Maria Katharina Sofie Bolle was, de betovergrootmoeder van Maria-Luise. Over en weer werden tussen Meijel en Vilsen gegevens uitgewisseld, zodat een interessante familiegeschiedenis ontstond, waarbij ook bleek dat de beide dorpen veel overeenkomsten hadden.

Cordt Johann Bollen bleef zijn hele leven in Vilsen wonen, beboerde er als 'Kleinkoetner und Heuerling' een boerderij en overleed er op 25 januari 1793, meer dan tachtig jaar oud. Het echtpaar kreeg acht kinderen die allemaal in Vilsen gedoopt werden: Johann Wilhelm, Ilsa Margaretha, Anne Marie, Catharina Eleonore, Cordt (Kurt) Peter, Anton Peter en de tweeling Peter en Margarethe.

Vanuit Vilsen hadden Cordt en Anna verscheidene jaren veel contacten met de plaats Celle, waar zoon Johann Wilhelm zijn opleiding kreeg als missionaris en waar dochter Ilsa Margaretha tijdens haar studie en werk woonde.

In Vilsen woonde ook de koperteut Petrus Janssen Bollen, die op 20 mei 1718 in Meijel gedoopt was als een jongere broer van Cordt. Hij trouwde er en bleef er ook zijn verdere leven wonen.

Van Teuten en Koperslagers

Dat Meijelsen tussen 1750 en 1830 als marskramers, teuten en koperslagers naar Mecklenburg-Schwerin en Hannover trokken, was al langer bekend.

Maria-Luise Stolp ontdekte dat haar voorvader Godfried Janssen Bollen vóór 1740 als koperketelhandelaar vanuit Meijel naar Bruchhausen-Vilsen kwam. Als telg uit een van de oudste Meijelse families trok deze Gordt 350 km weg, ontmoette in Vilsen Anna Catharina Segelken met

wie hij trouwde en een gezin stichtte. Waar woonde hij in Meijel en waarom trok hij met zijn broer Peter als koperhandelaar uit Meijel weg?

Zij waren niet de enigen die uit Meijel als 'handelaar' vertrokken. Fried Goordts, Francis Doensen en Peter Goesens waren tussen 1756 en 1760 als marskramers of teuten werkzaam in Mecklenburg-Schwerin, zo'n 540 km van Meijel af. Dat weten we uit een processtukje, waarin Peter er onterecht van beschuldigd werd dat hij daar aan een vrouw trouwbeloften had gedaan.² Op 20 mei 1760 verklaarden Fried en Francis voor de Meijelse schepenen, dat zij van 1756 tot 1760 met Peter door het land van Mecklenborgh waren getrokken. Zij waren o.a. in de plaatsen Swerin, Cribits, Berchem, Cups en Ploegh geweest, maar ook in andere steden en dorpen. Zij hadden nooit gehoord, dat Peter Goesens *'eenige conversatie wil gesweijgen eenige trouwbeloften met vrouwpersonen soude gehadt ofte gedaen hebben'* (hij heeft daar nooit met een vrouw gevrijd of aan een vrouw trouwbeloften gedaan). Verder verklaarden zij, dat Peter *'sich altoos eer ende deughdelijck soo ende gelijk eenen braeven jonghman toestaet heeft gedraegen'*. De jongste schepen ondertekende het stuk en Peter Goesen was vrij van beschuldiging.

Tussen 1800 en 1810 trokken Meijelse koperhandelaren en koperslagers naar de omgeving van Hannover, toch ook zo'n 330 km van huis af. Hierbij worden de namen genoemd van Hendrik en Fried van Bree, Fried Verheijen, Fried van Oostayen en Antoine Bollen. Zij kwamen onder meer in de plaats Celle tussen Hannover, Bremen en de Lüneburger Heide. In Celle hadden zich rond 1700 al enige Brabantse 'Kesselflicker' gevestigd.

Veelal wordt aangenomen dat de teuten uit de Kempen kwamen, Lommel, Achel, Hechtel, Eersel, enz. De koperteuten uit Eersel werkten vooral in Salzwedel en Stendal, beide plaatsen ten oosten van Celle. De Meijelse archieven tonen aan dat zo'n handelaren ook uit Meijel kwamen, mogelijk in een compagnie met die van Heythuysen.

Er waren verschillende soorten teuten, textielteuten, snijders, harenteuten, maar meer dan de helft van hen was koperslager of ketellapper. Dezen repareerden niet alleen beschadigde potten of pannen, maar ze verkochten ook nieuwe potten, pannen, keukengerie, sloten en soms zelfs vuurwapens. Vaak hadden ze in een rugmand apparaten om een smidsvuur te maken.

De meeste teuten gingen na enige maanden weer terug naar huis, maar sommigen kochten in hun werkgebied een huis met werkplaats als vaste plaats van vestiging. Ze

trokken zelden alleen door een vreemd land, wel in compagnieën met regels om ruzie en concurrentie te voorkomen.

Gordt en Peter Jansen Bollen waren tussen 1730 en 1740, mogelijk vanwege de armoede in het gezin, als koperketelhandelaren of teuten vertrokken naar de omgeving van Bremen, waar ook teuten uit Eersel handel dreven.

Gordt Jan Bollen alias Janssen en zijn familie in Meijel

We gaan even terug naar de zeventiende eeuw, waarin Handrick Bollen leefde samen met zijn vrouw Jenneke Hendricx.

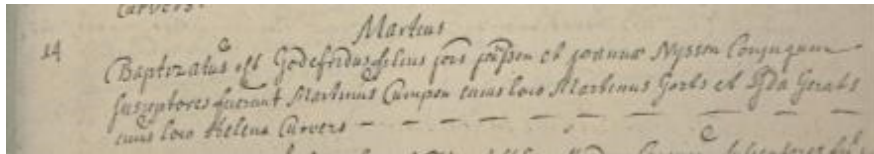

Betje en Mientje Bollen in 1935 op een zondagmiddag voor de korenschoven op de Katsberg

Deze Hendrik Bollen was in Meijel een redelijk welgesteld man en bovendien schepen van 1624 tot 1630. De meeste van zijn bezittingen lagen op de Hof. Toen de boedel of eigendommen van Hendrik verdeeld werden op 15 februari 1645 kregen de kinderen van de reeds overleden zoon Jan grote stukken grond op de Hof. Zij ruilden die echter met het goed dat Hendriks zoon Gerrit gekregen had: het Donckergoed met een boerderijtje op de Donk, een koewei in de Meijbempt en een hooiveld aen den Astense Heytrack. Dat boerderijtje lag met grond erbij in de hoek Hagelkruisweg – Donk en daarbij hoorden ook nog het Lanck Velt, het Nieuw Erf in de Leemskuyle op de Kamp, een akker op de Donk en een in het Neervelt. De kinderen moesten daarvoor per jaar wel vier malder rogge grondbelasting betalen aan de Heer van Meijel in Huis Ghoor te Neer.

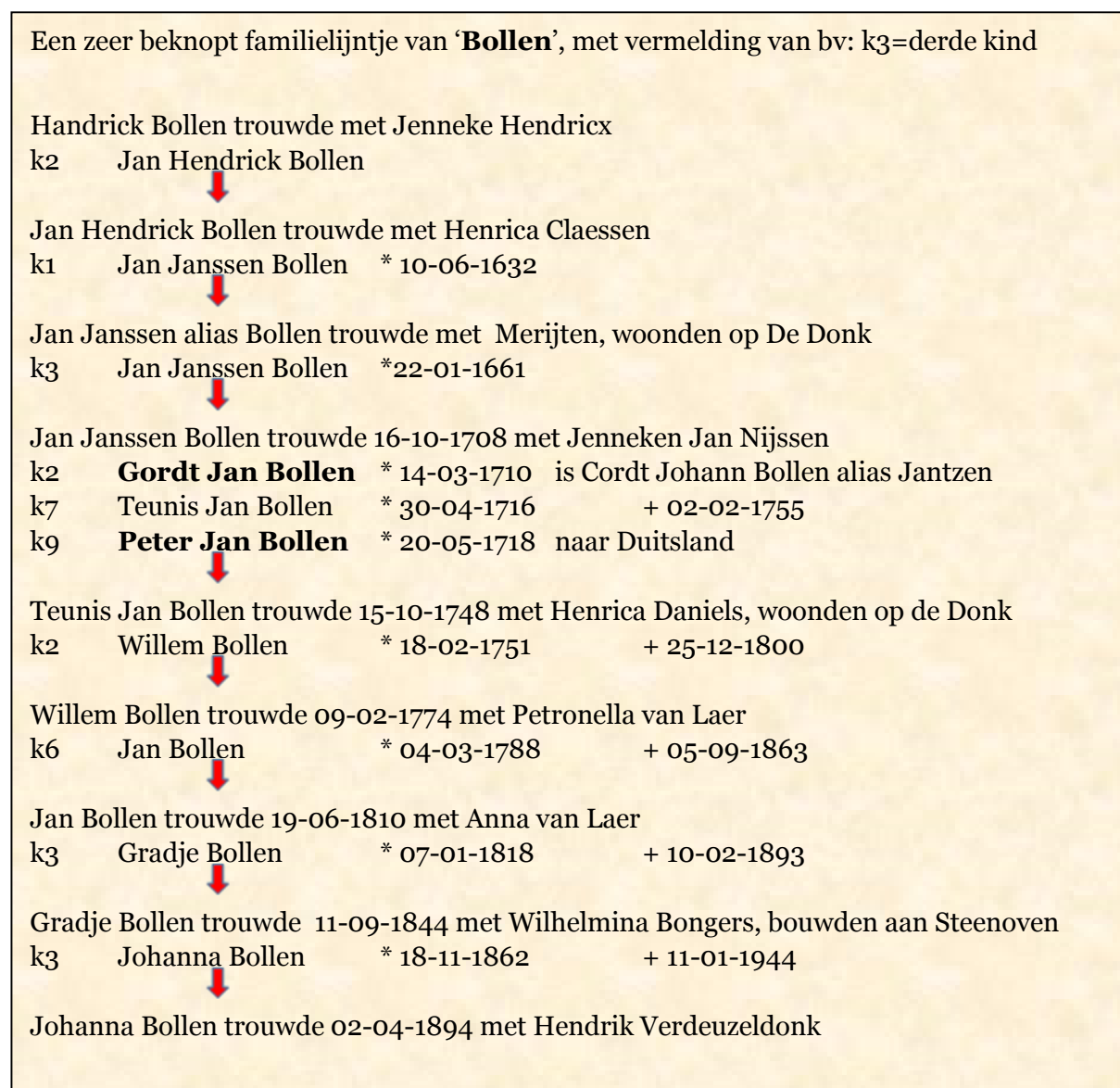
Binnen die familie Bollen, waarvan geen naamgenoten maar wel nakomelingen in Meijel wonen, werd steeds gesproken over teuten en marskramers die er ooit waren, maar van wie men de namen niet kende. Dat is veranderd, dankzij Marie-Luise.

Op 16 oktober 1708 trouwde de in 1661 geboren Jan Janssen Bollen, kleinzoon van Hendrik, met Jenneken Jan Nijssen en samen bewerkten ze het boerengedoetje op de Donk waar ze elf kinderen kregen, onder wie Gordt of Geurt in 1710, Teunis in 1716 en Peter in 1718. De andere kinderen overleden jong.

*Godefridus Jan Janssen,
doop 14 maart 1710*

Jan Janssen Bollen werd in 1720 nog genoemd als Sint Antoniusmeester, administrateur van de Broederschap en van het Altaar van Sint Antonius, maar daarna is er iets mis gegaan.

In 1722 werd beslag gelegd op zijn boerderij en op 8 januari 1723 overleed zijn vrouw, Jenneken Jan Nijssen. Jan, genoemd Jan Bollen den Jonghen, trouwde twee maanden later met Maria Janssen, die in verwachting was van haar eerste kind.

Het is niet duidelijk wat er in de jaren daarna niet goed ging, maar het gezin kwam in armoedige omstandigheden. In 1729 moesten Jan en Maria in hoge nood 300 gulden en 100 pattacons lenen om te voorzien in levensonderhoud van zichzelf en hun kinderen. Hun huis en alle goederen werden onderpand en het huis kwam in bezit van Willem Jan Aerts, terwijl Peter Nijssen, broer van Jenneken Jan Nijssen, en Hendrick Bollen, broer van Jan Bollen den Jonghen, aangesteld werden als beherende voogden voor kinderen en goederen.

Van de zoons Gordt en Peter lezen we dan niets in de Meijelse archieven, maar zoon Teunis Jan Bollen uit 1716 nam de boerderij en de grond geleidelijk in beheer en maakte er met zijn vrouw Henrica Daniëls weer een stevig bedrijf van, bijgestaan door vader Jan die als weduwnaar in 1748 overleed.

Een tak Bollen bleef op de Donk wonen, maar Gradje Bollen, achterkleinzoon van Teunis Bollen, bouwde in 1868 op de Steenoven een grote boerderij, 28 meter lang. Zijn dochter Johanna bleef erin wonen met haar man Hendrik Verdeuzeldonk en in de familie Verdeuzeldonk heten zij nog steeds naar de oude naam Bollen 'die van Bolles'.

*De langgevelboerderij van Gradje Bollen
met Petronella van Bussel, Wilhelmina Verdeuzeldonk en Jan van Bussel*

Het lijkt of Gordt en Peter Jan Bollen in Meijel vergeten waren. Maar op 13 januari 1749 maakte Antonius Henderickx president-schepen van de vrijheerlijkheid Meijel in aanwezigheid van schepenen wel melding van Gordt en Peter Jan Bollen. Peter Jan Bollen was niet aanwezig, maar Gordt en broer Teunis Jan Bollen wel.

Gordt en Peter hadden met hun bezit in Vilsen de stukken grond die ze in Meijel geërfd hadden en die al jaren succesvol door Teunis bewerkt waren, niet meer nodig. Ze verkochten die stukken aan broer Teunis voor 1200 gulden. Waarschijnlijk had Teunis Janssen Bollen zoveel geld niet direct bij de hand, want daags daarna verkocht hij voor 950 gulden in het bijzijn van broer Gordt een huis met moeshof en 700 roeden aan zijn halfzussen Joanna, Margaretha en Elisabeth, kinderen van Jan Janssen Bollen en Maria Janssen (Franssen).

Gordt en Peter Jansen Bollen waren tussen 1730 en 1740, mogelijk vanwege de armoede in het gezin, als koperketelhandelaren of teuten vertrokken naar de omgeving van Bremen.

De achterkleindochter van Cordt Janssen Bollen was Maria Katharina Sofie Bolle (geboren op 14 april 1834 in Höxter an der Weser en overleden op 18 september 1907 in Bocholt Westfalen).

Deze Maria Katharina is de Urgrossmutter van Maria-Luise Stolp, van wie ik de Duitse gegevens kreeg.

Henk Willems

¹ W. Knippenberg, *De Teuten, Buitengaanders van de Kempen*

² RHCL Maastricht, Archief Schepenbank Meijel, boek 11 f.167, 20-05-1760